

УДК 336.711.477

РИЗИК-ТЕСТУВАННЯ У ВИЗНАЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ОЦІНКИ БАНКУ

С. Савлук

Київський інститут банківської справи

Стаття присвячена актуальній проблемі оцінки ризиків банківської діяльності і організації моніторингу їх змін в режимі реального часу. Акціонери банку, Спостережна Рада, Правління повинні знати який рівень ризику має банк як в цілому, так і за окремими напрямками: кредитування, підтримання ліквідності, стан менеджменту та інші. Причому, ризик необхідно оцінити кількісно, щоб прослідкувати його в динаміці і прийняти вірні управлінські рішення.

Ключові слова: ризик, ризик-тестування, комплексна оцінка ризиків CAMELS, система оцінки ризиків, інтегрований показник ризику.

Системи вимірювання ризиків діяльності банків набувають все ширшого застосування. Вони необхідні як для керівництва, акціонерів, так і клієнтів банку, щоб оцінити його реальний фінансовий стан та приймати адекватні рішення. Від оцінки рівня ризикованості діяльності банку залежить котирування його акцій та привабливість для потенційних інвесторів.

Найбільш поширеними системами оцінки рівня ризиків діяльності банків є системи CAMELS, рейтинги незалежних рейтингових агенцій, системи оцінки ризиків (COP), VAR – аналіз, стрес-тестування [1, 2]. При всій різноманітності даних систем, вони як правило, передбачають суб'єктивну бальну оцінку та їх проведення займає певний проміжок часу.

Необхідність виокремлення і постійного тестування різних груп ризиків банківської діяльності підтверджується світовим досвідом та стратегією Національного банку України, спрямованою на перехід від оцінки діяльності банків за системою CAMELS до системи COP.

Методичні вказівки Національного банку України з інспектування банків „Система оцінки ризиків” [3] ідентифікують різні види ризиків діяльності банку: кредитний, ринковий, процентний, операційний тощо та визначають критерії для перевірки та оцінки їх рівня. Перевірки банків з боку НБУ проводяться періодично і оцінки, навіть за новою методикою НБУ, залишаються суб'єктивними: перевіряючі можуть враховувати той чи інший чинник при оцінці ризику, який навіть не має кількісного виміру. Ризик оцінюється як “значний”, “помірний” чи “прийнятний”.

Національний банк України визначає і основні підходи до організації системи ризик-менеджменту в банках України, метою якої є сприяння підвищенню вартості власного капіталу банку [4]. Цими рекомендаціям банкам пропонуються запровадити в експлуатацію та постійно актуалізувати систему внутрішніх кредитних рейтингів, проте кількісна методика для їх організації не пропонується.

В сучасній ситуації, висновки що базуються на даних тижневої або місячної давнини, можуть не відображати поточну ситуацію в банку. Для ефективного управління банком та більш точного визначення поточної вартості акцій акціонерам необхідно мати оцінку реальної ситуації в банку, при чому вона повинна бути комплексною, тобто базуватись на показниках, які характеризують ризики різних аспектів діяльності банку. Така оцінка має здійснюватись оперативно, на програмній основі.

Для комплексного і водночас оперативного визначення рівня ризику діяльності банку можливо використати показники для оцінки ризиків в розрізі їх видів:

I. Кредитний ризик:

- 1) питома вага негативно класифікованих активів в їх загальній сумі;
- 2) темп їх зростання (зниження) до базового періоду або темп зростання (зниження) питомої ваги негативно класифікованих кредитів;
- 3) відношення створених резервів до негативно класифікованих активів;
- 4) питома вага “великих кредитів” в їх загальній сумі.

II. Ризик ліквідності:

- 1) відношення високоліквідних активів до короткострокових зобов'язань банку;
- 2) відношення ліквідних активів до всіх зобов'язань банку;
- 3) відношення високоліквідних активів до кредитів банку.

III. Ризик стабільності пасивів:

- 1) рівень концентрації грошових потоків в системі банку;
- 2) коефіцієнт стабільності пасивів банку (відношення незнижувального стабільного залишку коштів клієнтів до всіх зобов'язань);
- 3) питома вага (в динаміці) 20 найбільших кредиторів в пасивах банку.

IV. Ризик менеджменту:

- 1) відношення суми виявлених перевічками порушень в кредитних справах позичальників до кредитного портфелю банку;
- 2) відношення середнього терміну розгляду кредитних заявок до визначеного нормативного значення;
- 3) частка кредитів інших банків в загальному обсязі кредитів, отриманих позичальниками банку;
- 4) рівень виконання планових завдань;
- 5) частка спеціалістів з фаховою вищою освітою.

V. Фінансовий ризик:

- 1) частка доходів від послуг в загальній сумі доходів банку;
- 2) рівень покриття доходами від послуг адміністративних витрат;
- 3) рівень рентабельності;
- 4) прибутковість активів.

Можливе використання і інших показників та включення до аналізу інших видів ризику, в тому числі ринкового, операційного, правового, головне щоб всі показники були відносними, а не абсолютними, і їх можливо було оперативно розраховувати виходячи з щоденної звітності банку або використовувати накопичені дані, як з показниками ризику менеджменту в нашому випадку.

Наступним кроком аналізу є об'єднання даних показників в єдиний, його можна назвати інтегрований, показник ризику. Щоб уникнути суб'єктивного базального методу, можливо розрахувати коефіцієнти співвідношення кожного показника до свого еталонного значення.

За еталон може бути прийняте і середнє значення показника, наприклад по групі банків, або відділень банку. Наприклад, для показників кредитного ризику це може бути: питома вага негативно класифікованих активів – не більше 10 відсотків як це визначено Національним банком України; темп підвищення (зниження) цього показника – середній по банківській системі; співвідношення резервів до негативно класифікованих активів 1:1 (або 100 відсотків); питома вага великих кредитів – не більше 10 відсотків від кредитного портфелю.

За кожним показником розраховується коефіцієнт співвідношення фактичного значення до нормативного. За кредитним ризиком у нашому випадку буде 4 таких коефіцієнта, з яких визначається середнє значення. Наприклад, у банку питома вага негативно класифікованих активів в їх загальній сумі склала 8 відсотків, темп їх росту 5 відсотків при 4 відсотках у банківській системі. Співвідношення резервів до негативно класифікованих активів дорівнювало 90 відсотків, а питома вага великих кредитів склала 9 відсотків. В такому випадку коефіцієнти кредитного ризику будуть мати наступний вигляд:

- Коефіцієнт питомої ваги негативно класифікованих активів: $10 \text{ відсотків (норматив)} / 8 \text{ відсотків (факт)} = 1,25$.
- Коефіцієнт їх темпу зростання: $4 \text{ відсотка (банківська система)} / 5 \text{ відсотків} = 0,8$.
- Коефіцієнт покриття резервами негативно класифікованих активів:
 $90 \text{ відсотків} / 100 \text{ відсотків} = 0,9$.
- Питома вага великих кредитів: $10 \text{ відсотків} / 9 \text{ відсотків} = 1,1$.

Інтегральний коефіцієнт можливо розрахувати множенням всіх коефіцієнтів: $1,25 \cdot 0,8 \cdot 0,9 \cdot 1,1 = 1$. Це означає, що рівень ризику за цими показниками у банку дорівнює середньому, або еталонному значенню.

Аналогічно можна розрахувати коефіцієнт по кожній групі ризику, з яких визначається середній коефіцієнт, який і буде оперативним показником інтегрального ризику банку. Нормативне значення цього коефіцієнта, як і коефіцієнтів за окремими групами ризику, може визначати Правління або Спостережна рада банку. Важливі також експертні розрахунки науковцями таких коефіцієнтів. В будь-якому випадку, зростання інтегрального коефіцієнта буде означати зменшення ризику, а його зниження – погіршення надійності банку.

У зв'язку з тим, що інтегральний коефіцієнт, розрахований по еталонним показникам, завжди дорівнює 1, то можливо розробити наступну шкалу рівнів ризиків:

- Якщо фактичний інтегральний коефіцієнт більше 1, то ризик вважається “помірним”.
- Якщо фактичний коефіцієнт знаходиться в межах 0,8-1, то ризик є “прийнятним”.
- Якщо коефіцієнт менше 0,8, то ризик вважається “високим”.

Дані розрахунки дають можливість акціонерам банку в особі Спостережної Ради оперативно визначати рівень ризикованості їх інвестицій та оперативно приймати відповідні управлінські рішення. Крім того, за даною методикою можливо обчислювати рівні ризиків окремих галузей, регіонів, де банк здійснює свою діяльність, і окремих позичальників, запровадивши тим самим систему кредитного скорінгу в реальному часі.

1. А.А.Лобанова, А.В.Чугунова. „Енциклопедія фінансового риск-менеджмента”. - М: Альпина публішер. 2003.-786с.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою НБУ № 368 від 28.08.2001 р.
3. Методичні вказівки з інспектування банків. „Система оцінки ризиків” Постанова Правління Національного банку України від 15.03. 2004 р. № 104.
4. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем риск-менеджменту в банках України. Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361.

RISK-TESTS IN THE PROCESS OF BANK INVESTMENT ESTIMATION

S. Savluk

Kiev institute of banking

The report is devoted to the problem of risk estimation in banking and its changes in time. Shareholders, Supervisory board, Board of directors have to know the risk level of the bank and as a whole risk of different sectors: credit activity, liquidity, management, etc. Risk has to be estimated quantitatively in order to analyse it in dynamic and create right management decisions.

Key words: risk, risk-tests, the complex risk estimation, CAMELS, SOP, the total risk score.